

**Петренко Наталя
Вірютіна Катерина**

Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка

**Petrenko Natalia
Viriutina Kateryna**

Kharkiv Korolenko State Scientific Library

**Стратегія розвитку ХДНБ ім. В. Г. Короленка:
деструктивні фактори впливу,
адаптація до війни та шляхи повоєнного відновлення**

**Development Strategy of the KKSSL: Destructive Factors of Influence,
Adaptation to War and Ways of Post-War Reconstruction**

***Анотація.** У доповіді проаналізовано стратегію розвитку Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка на 2022–2026 роки в контексті деструктивних впливів, спричинених збройною агресією російської федерації проти України. Детально розкрито кроки адаптації до воєнних реалій: розвиток дистанційних послуг, залучення міжнародної підтримки. Визначено перспективні шляхи розвитку та повоєнного відновлення бібліотечної діяльності.*

***Ключові слова:** бібліотека в умовах війни, воєнний стан, стратегія розвитку, державна бібліотека, міжнародна підтримка, цифровий хаб, дистанційні послуги, повоєнне відновлення, Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка*

***Abstract.** The report analyses the development strategy of the KKSSL for 2022–2026 in the context of the destructive effects caused by the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine. The steps of adaptation to military realities are described in detail: development of remote services, and attraction of international support. Perspective ways of development and post-war reconstruction of library activities are identified.*

***Keywords:** library in war times, martial law, development strategy, state library, international support, digital hub, remote services, post-war reconstruction, Kharkiv Korolenko State Scientific Library.*

Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка (ХДНБ) – одна з найстаріших та найбільших бібліотек України, яка протягом своєї багаторічної історії пережила чимало потрясінь. Нині, в умовах тривалої невиправданої військової агресії рф проти України, книгозбірня стикається з викликами, що потребують комплексного аналізу й відповідних стратегічних та оперативних рішень. Війна суттєво вплинула на всі аспекти життя бібліотеки, зумовивши деструктивні фактори впливу: руйнування інфраструктури, зменшення фінансування, відтік кадрів. Одним з ключових інструментів, що допомагає книгозбірні адаптуватися до нових реалій, є «Стратегія розвитку Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка на 2022–2026 рр.» (далі Стратегія).

Відповідно до Стратегії, ХДНБ розглядається як науково-інформаційна, комунікативна, професійна платформа; міжрегіональний центр обробки даних; відкрита модерна територія; вільна від інформаційного шуму та стресу зона «детоксу»; інклюзивний та безпечний простір. У ній окреслено основні напрями для генерування науково-інформаційних активів, розвитку цифрових тематичних колекцій історико-культурного і наукового значення та їхньої інтеграції у світовий простір; розширення мережі локацій з відкритим доступом до фондів; забезпечення розвинутого абонентського обслуговування; розширення асортименту й обсягу дистанційних послуг; розвиток системи дистанційного навчання і створення нових курсів з актуальної бібліотечної тематики; формування адаптивних ресурсів у фонді книгозбірні та впровадження інклюзивних сервісів для користувачів з особливими потребами й ін. Задля впровадження стратегічних ініціатив у 2022 р. передбачалася оптимізація організаційної структури ХДНБ, виокремлення відділів: грантової та проектної діяльності; корпоративних комунікацій та зв'язків з громадськістю; абонементів; центра неформальної освіти бібліотекарів; секторів з популяризації книги та читання; а також сектора зі створення страхових електронних копій.

З метою розроблення Дорожньої карти з реалізації Стратегії, протягом січня–лютого 2022 р. було проведено низку заходів: створено робочу групу; організовано розширені засідання науково-методичних рад структурних підрозділів бібліотеки, під час яких обговорювалися актуальні завдання відділів, проблеми та шляхи їхнього вирішення. Таким чином, при підготовці Дорожньої карти робочою групою було проаналізовано основні виклики, пов'язані з пандемійно-карантинними умовами та визначено першочергові завдання: цифрова модернізація всієї діяльності, трансформація обслуговування та просторів, залучення коштів і допомоги для реалізації цих завдань.

Широкомасштабне вторгнення РФ в Україну внесло корективи у виконання Стратегії. Головним викликом воєнного часу стало забезпечення роботи ХДНБ в умовах пошкодженого майнового комплексу та постійної ракетної небезпеки. Внаслідок потужних вибухових хвиль пошкоджено покрівлю даху, світловий ліхтар та фасади головного корпусу (пам'ятка містобудування та архітектури місцевого значення, охор. № 7154-Ха), потрощено понад 400 вікон, повністю зруйновано систему опалення. Під загрозою опинився бібліотечний фонд книгозбірні. Негативний вплив на виконання багатьох виробничих процесів спричинив відтік кадрів, адже багато працівників змушені були покинути рідне місто та шукати безпечного притулку в інших містах України та за кордоном. Тож, вже визначені в Стратегії пріоритети стали ключовими аспектами подолання викликів війни. З 24 лютого 2022 р. бібліотека вимушено припинила надання послуг для фізичного відвідування користувачів, бібліотечне обслуговування, доступ до інформаційних ресурсів здійснювався переважно в дистанційному режимі, соціокультурні та освітні заходи проводилися з дотриманням безпекових норм в онлайн-форматі [1].

Максимум зусиль було докладено для убезпечення бібліотечних фондів та будівель книгозбірні від подальшого руйнування. Для проведення заходів було посилено міжнародну співпрацю та залучення грантових коштів, здійснювався

пошук волонтерів та благодійних фондів. Налагоджено партнерські стосунки та отримано благодійну допомогу від українських і міжнародних громадських, благодійних організацій та фондів (ГО Museum for Change, ALIPH Foundation, Спілка побратимства Харків–Нюрнберг та благодійний фонд громади Харкова «Толока», House of Europe, Goethe-Institut, Saving Ukrainian Cultural Heritage Online, Consortium of European Research Libraries та ін.), наукових установ та закладів культури Австрії, Німеччини, Польщі, Франції. Загалом за 2022–2023 рр. отримано грантової підтримки на суму понад 2,0 млн грн. Завдяки World Monuments Fund за спільного фінансування Cultural Emergency Response згідно з Memorandum of understanding влітку 2023 р. було здійснено протиаварійні невідкладні роботи з улаштування тимчасового накриття над покрівлею даху головного корпусу та світлового ліхтаря, що убезпечило будівлю від протікань та дозволило створити сприятливі умови для зберігання документів Державного бібліотечного фонду України [2]. Коштом Благодійного фонду Дениса Парамонова у лютому 2024 р. здійснено протиаварійні невідкладні роботи в одному з приміщень. У рамках віконної програми, створеної американською організацією Global Empowerment Mission у партнерстві з Howard G Buffett Foundation, наразі проводиться заміна пошкоджених вибуховими хвилями вікон у читацькому корпусі та новому книгосховищі, що також сприятиме відновленню повноцінного функціонування закладу.

Серед заходів зі збереження бібліотечних фондів активізовано роботу з генерування цифрових активів. Так, у грудні 2022 р. було поновлено діяльність зі створення страхових електронних копій документів, що мають наукову та історичну цінність. Для виконання цього надважливого завдання в безпечній локації було облаштовано скан-центр. Роботі центру сприяла міжнародна підтримка. У рамках ініціативи SUCHO – Saving Ukrainian Cultural Heritage Online («Збережемо українську культурну спадщину онлайн») було отримано сканери, осушувачі повітря. Резервне зберігання оцифрованих документів забезпечується у хмарних сховищах міжнародних партнерів через платформу Next Cloud. Загалом за 2022–2023 рр. було відскановано 97 примірників, 19540 сторінок, у т.ч. для Всеукраїнського корпоративного проекту «Електронна бібліотека “Культура України”», фонду електронних документів, серед яких книжки, що зазнали замокань внаслідок пошкодження бібліотечного комплексу. Напрацьовані цифрові активи бібліотеки в майбутньому будуть вбудовані у європейське цифрове середовище.

На подолання викликів воєнного часу та на потребу громади Харкова з 1 липня 2023 р. впроваджено послугу безоплатного міського абонементу. Підготовчий етап тривав у непрогнозованих умовах пошкодженого комплексу, під час якого було відібрано понад 1000 прим. сучасної української літератури; організовано відкритий доступ та облаштовано локацію для оперативного обслуговування. Це дозволило оптимізувати процеси надання користувачам бібліотечних послуг, стати ключовим місцем для харків'ян та поштовхом до наближення повноцінного відновлення функціонування книгозбірні. Незважаючи на загрози прифронтового міста, ця локація стала у т.ч. комунікаційним

майданчиком, виставковим та безбар'єрним простором для надання психологічної підтримки користувачам [3].

В умовах невизначеності воєнного часу ХДНБ продовжує свою роботу. З пріоритетом для безпеки відвідувачів та співробітників, бібліотека фокусується на виконанні своїх статутних функцій переважно у дистанційному форматі з поступовим відновленням очного обслуговування. Актуальними є заходи з утвердження національної та громадянської ідентичності; заходи з медіаграмотності та інформаційної гігієни, що дозволяє книгозбірні залишатися провідним науково-просвітницьким, інформаційним, соціокультурним центром Харкова та цифровим хабом.

У перспективі повоєнної відбудови колектив ХДНБ має зосередити свою увагу на відновленні та модернізації інфраструктури, що постраждала внаслідок воєнних дій. Це включає ремонт пошкоджених будівель, створення безпечного простору, оновлення технічного обладнання та інформаційних систем, а також забезпечення їхньої відповідності сучасним стандартам. Другий важливий крок – забезпечення стійкого фінансування бібліотеки через залучення грантів, підтримку від держави, а також співпрацю з приватним сектором. Третім перспективним аспектом є вдосконалення та розширення послуг для користувачів – забезпечення відкритого доступу до ресурсів, розвиток дистанційного обслуговування, створення нових програм і курсів для освіти та саморозвитку, а також підтримка в інклюзивному середовищі для всіх категорій користувачів. Для забезпечення успішного відновлення та подальшого розвитку бібліотечної діяльності важливо підтримувати напрацьовані стратегічні партнерства з іншими бібліотеками, освітніми і культурними установами України та світу, а також активно включати громадськість у процеси планування й виконання програм і проєктів. Це допоможе забезпечити широкий вплив і підтримку усіх зацікавлених сторін у досягненні спільних цілей розвитку бібліотеки.

Важливо зазначити, що ХДНБ прагне стати центром стійкості та єднання для громади, надаючи доступ до інформаційних, освітніх та культурних ресурсів, а також сприяючи відновленню ментального здоров'я та особистісному розвитку користувачів і бібліотекарів. Бібліотека гнучко реагує на мінливі умови та постійно адаптує свою діяльність до потреб користувачів, відкрита до співпраці з партнерами та готова до нових викликів.

Список використаних джерел

Петренко Н. В. Реалії воєнного часу державної бібліотеки. *Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі* : V Наук.-практ. конф. з міжнар. участю, 24-25 жовт. 2023 р. Харків, 2023. 8 с. URI: https://repo.knmu.edu.ua/bitstream/123456789/32619/3/%D0%9F%D0%B5%D1%82%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%A5%D0%94%D0%9D%D0%91%D0%9A.pdf. (дата звернення: 10.03.2024).

Зимувати без опалення – як захищатимуть фонди бібліотеки Короленка. *ATH Харків* : сайт. Харків, 2023. 22 верес. URL: <https://atn.ua/kharkiv/zymuvaty-bez->

[opalennia-iak-zakhyshchatymut-fondy-biblioteky-korolenka-413524/](https://gromada.group/news/video/u-harkivskij-biblioteci-korolenka-novosillya-miskij-abonement-pereselili-z-gardernoyi-v-onovlenu-zaluvideo). (дата звернення: 10.03.2024).

Галина Половик. У Харківській бібліотеці Короленка – новосілля. Міський абонемент переселили з гардеробної в оновлену залу. *Агенція новин та аналітики Громада. Груп.* Харків, 2024. 13 берез. URL: <https://gromada.group/news/video/u-harkivskij-biblioteci-korolenka-novosillya-miskij-abonement-pereselili-z-gardernoyi-v-onovlenu-zaluvideo>. (дата звернення: 20.03.2024).